

Iosif HERȚEA

„Muzica poate salva slăbiciunile unui spectacol”

Costin Manoliu: Domnule Iosif Herțea, cum ați început să scrieți muzică pentru spectacole de teatru?
Iosif Herțea: În 1961, trei studenți de la regie – Iulian Vișa, care nu mai e printre noi, Andrei Belgrader, care acum e în S.U.A. și Dan Micu – făceau un spectacol pe teme folclorice. Eu eram atunci cercetător la Institutul de Etnologie și Folclor și am fost invitat să-i ajut la realizarea acelui spectacol, intitulat „Ritmuri”, care a obținut Marele Premiu la Festivalul de Teatru de la Timișoara. Am continuat să colaborez cu ei, mai ales cu Belgrader, învățând în acest fel tehnica spectacolului de teatru. De atunci și până azi am avut norocul să fiu solicitat de directori de scenă importanți.

C.M.: În ce fază a realizării spectacolului începe munca muzicianului?

I.H.: Din experiența mea de cititor al cronicilor de teatru am constatat că muzica este adesea considerată un adaos destul de marginal al spectacolului de teatru. De câte ori se apelează la mine, eu cred că muzica va avea un rol important în spectacol. Este firesc ca proiectul de elaborare a muzicii să înceapă chiar înainte de lectura la masă. De fiecare dată citesc textul propus pentru montare, am o discuție preliminară cu directorul de scenă despre intențiile sale regizorale, asist la

Iosif Herțea s-a născut la 22 martie 1936 și a absolvit Conservatorul de muzică din București în 1960. Între anii 1960-1980 a lucrat ca cercetător științific la Institutul de Etnologie și Folclor din București, ulterior la Muzeu Etnografic al Transilvaniei din Cluj. Este membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România și al Grupului de studii organologice a Consiliului Internațional pentru Muzică Tradițională. A compus muzica de scenă și ambianța sonoră la peste 100 de spectacole. În 1994, pentru muzica spectacolului cu piesa „Săptămâna luminată” de Mihail Săulescu a fost distins cu Premiul UNITER pentru originalitate.

lecturi. De asemenea, mă consult cu scenograful și cu realizatorul costumelor. Dacă muzica va fi cântată pe viu, atunci e foarte important să știu care va fi spațiul de joc, pentru că fiecare sală, fiecare scenă are o anumită acustică.

C.M.: Care sunt provocările și riscurile atunci când muzica e cântată pe viu chiar pe scenă?

I.H.: Speranța mea este ca ambianța sonoră pe care o creez să devină “carne” a spectacolului, să fie un semn, să transmită energie în chip nemijlocit. De aceea, apelez chiar la actori ca să interpreteze muzica, pentru ca sursa expresiei să fie aceeași. Riscul este ca proiectul meu să nu corespundă cu disponibilitățile teatrului, ale trupei, ale scenei. Fie că actorii nu pot cânta muzica la un nivel mulțumitor, fie că teatrul nu ne poate asigura instrumentele de care avem nevoie sau spațiul acustic adecvat.

C.M.: Ce părere aveți despre pregătirea muzicală pe care o au tinerii actori la absolvirea facultăților de teatru?

I.H.: În general, educația muzicală în țara noastră este precară. Instrucția muzicală a copiilor în școala generală este foarte slabă. La liceu, ca și inexistentă. Din acest motiv, unii dintre viitorii actori intră la facultate fără să aibă un minimum de cunoștințe muzicale. Facultatea de

teatru nu are posibilitatea să compenseze ceea ce ei nu au primit din școală. Norocul meu a fost că unii dintre actori au făcut școala de muzică sau au primit o educație muzicală în familie. E foarte important ca un actor să știe să cânte la un instrument, să cânte vocal, să trăiască cu muzica. În acest sens cred că în ajutorul actorilor ar putea veni organizarea de ateliere de lucru conduse de persoane competente atât la facultățile de teatru cât și în teatre. Spre lauda lui, în urmă cu un an, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț a făcut un astfel de atelier pentru perfecționarea pregătirii muzicale a actorilor.

C.M.: Domnule Iosif Herțea, nu sunteți adeptul ilustrației muzicale pentru spectacolele de teatru? Preferați să scrieți muzică originală pentru scenă și dacă este posibil ea să fie cântată pe viu, în direct?

I.H.: Ilustrația muzicală, adică sonorizarea unor secvențe ale spectacolului cu muzică înregistrată pe bandă de magnetofon, are de multe ori o valoare minimă. Mă deranjează extragerea de fragmente muzicale cunoscute din contextul operei compozitorului și plasarea lor în spectacol, în chip de emițător de mesaje. În acel moment, în mintea mea se produc tulburări. Acele fragmente muzicale și lucrările dir

care fac parte au mesajul lor propriu, care de cele mai multe ori nu se potrivește cu mesajul spectacolului respectiv. Probabil spectatorul pentru care muzica nu face parte din consumul său zilnic nu e deranjat și nu asociază muzicii pe care o aude în spectacol sensurile operei originale din care a fost extrasă. În orice caz eu prefer muzica scrisă special pentru spectacol și, dacă se poate, cântată pe viu. Aparatele de emisie, boxele, au locul lor fix și instalează un fel de convenție care nu îmi place. C.M.: Muzica poate salva un spectacol mai puțin reușit în alte compartimente ale sale?

I.H.: Chiar dacă pot părea îngâmfat, eu cred că muzica poate salva slăbiciunile unui spectacol. De câteva ori, critici de teatru mi-au spus că muzica poate salva slăbiciunile unui spectacol. De câteva ori, critici de teatru mi-au spus că muzica a fost partea cea mai reușită a unui anumit spectacol.

C.M.: Ați văzut spectacole în care muzica a avut un rol nefast?

I.H.: Da. Fie că muzica nu era adevărată, fie că era prost interpretată. Fiecare reprezentație este un moment din viața unui spectacol și acel moment poate fi fericit sau mai puțin fericit. Interpretarea poate fi diferită de la o reprezentație la alta. Am văzut spectacole în care interpretarea muzicii s-a degradat în timp. Sunt teatre care pleacă în străinătate cu astfel de spectacole, fără a mă chema ca împreună cu actorii să readuc muzica la interpretarea inițială.

C.M.: Elementele care compun spectacolul de teatru – direcția de scenă, scenografia, costumele, felul în care rostesc actorii replicile – influențează decisiv muzica scrisă pentru scenă de Iosif Herțea?

I.H.: Cu siguranță. În ultimul timp am lucrat cu regizori care au apelat la

specialiști în mișcare scenică. Am constatat că îmi este de un foarte mare folos, chiar și pentru interpretarea muzicii, colaborarea cu acești profesioniști. De pildă, distinsa doamnă Mălina Andrei este un coregraf de o mare calitate artistică, a cărei colaborare la realizarea unui spectacol ajută foarte multe atât regizorul cât și compozitorul muzicii. Mișcarea în scenă este o artă. Această mișcare ajută și influențează muzica. Îi creează un cadru ritmic. O ajută să se plaseze exact unde trebuie în sensibilitatea, în ritmul de desfășurare a replicilor, a jocului actoricesc.

C.M.: Dintre zecile de spectacole la care ați lucrat de care vă amintiți cu plăcere, care vă sunt mai dragi?

I.H.: Cele în care mi s-a cerut muzică pe viu, în care am lucrat cu actorii, mi-au rămas în memorie. Au fost multe. Voi aminti câteva în ordine cronologică. „Woyzeck” de Georg Büchner la Studioul Casandra, spectacolul de diplomă al lui Andrei Belgrader, în care am descoperit cu adevărat virtuțile muzicii de scenă. Atunci am creat sau am procurat tot felul de instrumente de percuție, de fluierașe. Tot în regia lui Belgrader, „Neînțelegerea” de Albert Camus la Teatrul Dramatic din Constanța, un spectacol în care toată muzica de scenă a fost interpretată de un percuționist de la Opera constantineană. Nu pot uita nici spectacolele regizorului Adrian Lupu, cele mai multe la Galați: „Domnul Puntila și sluga sa Matti” de Brecht, „Frank al V-lea” de Dürrenmatt, „Avram Iancu” de Blaga, „Celestina” de F. de Rojas și multe altele. În aceste spectacole am simțit că muzica s-a integrat perfect. Trebuie să amintesc un spectacol care a fost lucrat cu măiestrie de Alexandru Tocilescu la Teatrul Bulandra: „Barbu Văcărescu vânzătorul țării” de Golescu și

„Occisio Gregorii” de Vulcan. Tot la „Bulandra” am lucrat cu plăcere „A treia țeapă” de Marin Sorescu în regia lui Ion Caramitru. Nu pot uita nici cele trei spectacole realizate cu Mihai Măniuțiu, care au avut foarte multă muzică: „Săptămâna luminată” de Mihai Săulescu și „Omor în catedrală” de T.S. Elliot la Naționalul clujean și „Noptile călugăriței portugheze” de Mariana Alcoforado la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. Am avut bucuria să lucrez la spectacolul „Penthesilea” de Kleist și Mioara Cremene, montat de Cătălina Buzoianu la Teatrul Dramatic din Constanța. Un spectacol admirabil. Reproșez atât vechii conduceri a teatrului constantin, cât și actualei conduceri, faptul de a nu fi reluat acest spectacol în care s-a investit atâta creație artistică și bani foarte mulți. Nu e un caz singular. Nu înțeleg cum unele teatre își pot permite să nu întrețină în viață spectacole care au luat premii, care au fost foarte apreciate de criticii de teatru și care fac săli pline.

C.M.: Ce spectacole la care muzica este compusă de Iosif Herțea se joacă în acest moment?

I.H.: „Troilus și Cresida” de Shakespeare, în regia lui Tompa Gabor și „Livada de vișini” de Cehov, pusă în scenă de Vlad Mugar, ambele la Teatrul Maghiar din Cluj; „Hop! signor” de Michel de Ghelderode, montat de tânărul Vasile Nedelcu la Teatrul Dramatic din Galați; „Săptămâna luminată” de M. Săulescu la Teatrul Național din Cluj; „Canaliile” de Adina Zeev în regia lui Adrian Lupu la Teatrul Dramatic din Brașov și „Levantul” de Mircea Cărtărescu spectacolul realizat de Theatrum Mundi pe scena Teatrului Bulandra, în regia Cătălinei Buzoianu.

Costin MANOLIU